

Na terenu Okružnog komiteta KPH za Bjelovar

Stigavši u bazu Bjelovarskog partizanskog odreda na Bilo-gori, izgledniji i premoreni, bili smo drugarski primljeni. Drugog dana predvečer stigao je u bazu sekretar OK KPH za Bjelovar, Kasim Čehaić Turčin s još jednim članom OK KPH za Bjelovar. Nakon što smo podnijeli izvještaj o akcijama Prvog zagrebačkog partizanskog odreda, i što nas je prisilio da umjesto na Petrovu Goru, krenemo u ove krajeve, drugovi su se povukli iz naše baze. Poslije dva dana ponovo je u našu bazu došao Kasim Čehaić Turčin, koji mi je saopćio da sam kooptiran za člana OK KPH za Bjelovar i da s obzirom na moje zdravstveno stanje (teška upala slijepog crijeva) trebam da se prebacim na teren Đurđevca, radi oporavka i djelovanja na tom području. U koliko se bolovi ne bi smirili bilo je predviđeno organiziranje bolničkog liječenja. Tadašnji sekretar Čehaić, napomenuo mi je da ću dokumente — legitimaciju i propusnicu — dobiti za dva do tri dana. Na dokumente sam čekao u Bjelovarskom partizanskom odredu.

Nakon tri dana kurir mi donese osobnu kartu i propusnicu. Sada se zovem Tomo Franjević iz sela Stanići, općina Kapela kraj Bjelovara. Legitimaciju i propusnicu nabavila je Ida Simić, učiteljica iz Kapele, s regularnim pečatom, ali bez potpisa načelnika općine. Kad mi je Gustav Perl Benda, komandir Bjelovarskog partizanskog odreda, predao te dokumente reče: »Nisu potpisani. Nemamo tinte... Morat ćeš ih sam potpisati, kad stigneš u prvu gostionicu, gdje ćeš valjda dobiti pero i tintu.« Ujedno mi je napomenuo ime i prezime načelnika.

Slabo sam spavao te noći. Imali smo premlado pokrivača, bilo je hladno. Šuma čini svoje. Stiskali smo se jedan uz drugoga, a ja sam stalno mislio kako ću na put s ovakvim dokumentima, imali smo tri naliv-pera, ali sva su već bila davno presušila.

OPASNOST VREBA

U svitanje šetao sam šumom i razmišljao što da uradim. U očekivanju kurira, koji će me odvesti, sjeo sam na panj, izvadio novinski papir i zapalio cigaretu. Bacajući opušak, zgleđao sam se u kapi rose ispod jedne mlade breze, koje su gasile opušak. I kad je stigao kurir, a mene pozvaše da krenem na put, ja pohitah i

— nisam znao što da radim. Kurir Zvonko Lončar iz Gornjih Sredica, bio je također bez naliv-pera. Noge kao da su mi se prilijepile za zemlju. Razmišljam, stojim i — umjesto da komandiru pružim ruku na oproštaj, ja ga zamolim pero. On mi ga pruži u nedoumici: bili smo stari znanci, radili smo zajedno u Zagrebu na ilegalnim zadacima, pa možda — mislio je — tražim pero za uspomenu na nj. Ali ja sam otrčao do onog panja i perom posrkao sve kapi rose pod brezom. I na komadu papira, koji se našao, ostajao je plavi trag. Dotrčao sam komandiru i pružio mu pero i nepotpisana dokumenta. Potpiši — rekao sam. Kad sam mu kazao da je u peru rosa, on se nasmijao i rekao: »I priroda nam ide na ruku, kao da zna da se borimo za pravednu stvar, ne možemo izgubiti!« I potpiše. Potom me ispratio tridesetak metara puta i dao mi instrukcije.

— Nastoj se probiti do Javorovca. Tamo su naši drugovi. Pitaj za kapetanicu. Milivoja poznaješ od ranije, to je njegova majka. Ako ne nađeš njega, ona će ti dati vezu dalje.

Kad smo stigli na cestu, kurir mi pokaže kojim se pravcem moram kretati da stignem u Novigrad.

Hodam polagano, nesigurno. Nisam prevalio ni pedesetak metara, kad na križanju opazih uniformirane ljude, patrolu, kako su se naslonili na ogradu. Nisam odmah prepoznao, da li su domobrani, ustaše, Nijemci ili žandari. Opazili su me i više se nije dalo natrag. Nisam imao pištolja, ostavio sam ga odredu. Pošao sam naprijed, oprezno i smišljeno... Žandari su, kraj njih su i bicikli.

Pred kućom na raskršću bilo je nekoliko osoba. Ja nastavih svoj put, a jedan od žandara me pozove. Učinih se da ne čujem. On ponovi poziv, povikavši »Stoj!« Stanem pred žandara.

— Mene trebate, gospodo?

— Da upravo vas trebamo, odakle ste?

— Iz Kapele.

Oni se začuđiše. Primijetih, da odgovor nije bio umjestan, pa odmah dodam:

— Iz Kapele, zapravo iz sela Stanići. (Žandari su bili iz postaje Kapela).

Zatražiše me legitimaciju i propusnicu. Jedan me upita za oca, pošto ime nije bilo vidljivo iz legitimacije.

— Ivan! — lupim ja.

— Poznajem ja dobro tvog oca ...

Odlanulo mi je.

— Što radiš i kamo ideš?

— Ja sam, znate, otišao od kuće još u djetinjstvu, izučio za trgovačkog pomoćnika, a sada sam došao u Bjelovar, kod trgovca tekstilom ... N. N. U Podravinu idem, jer sam se razbolio na pluća, pa trebam meda ...

Žandari su mi vratili legitimaciju i propusnicu.

PUT VODI ZA ĐURĐEVAC I OKOLINU

U Novigrad Podravski stigao sam u društvu jednog mrzovoljnog, šutljivog seljaka. Ništa od njega nisam mogao doznati. Sjeo sam u gostionicu kod Širokija. Vlasnik me malo čudno promatrao: bio sam preumoran, izglednije, jer je na putu od Zagreba naš odred gladovao više od sedam dana. Izvadio sam dvije prge sira, što mi ih je dao kurir i naručio pivo. Iako gladan, nisam jeo slasno; mislio sam na predstojeći put. Gostioničar mi reče da do Đurđevca imam pješaćiti 13 kilometara.

Dan je bio vruć. Susretao sam, i prestizao, seljačka kola, prašina mi se lijepila za znojne obraze, a odijelo je postajalo sve bjelje.

Približavao sam se Đurđevcu. Benda mi je bio rekao da su u Đurđevcu u zatvoru komunisti, samo nismo znali koji. Zato sam odlučio, da se u Đurđevac uvučem odmah na početku. Ušao sam u dvorište kuće kraj mlina, k Tomerlin-Perokovićevima. Poznanstvo s tom obitelji uspostavio sam još 1932. godine preko Martina Zubića. Vjerovao sam da me neće odati. Spazivši me u dvorištu »nevesta« se začudi mom izgledu, povuče me za rukav i odvede u kuhinju. Kad sam se prao, ona mi je pripremila jelo. U razgovoru sam rekao da me ustaše progone kao Istranina i da sam odlučio preko Osijeka otići u Srbiju, a ovdje želim ostati sakriven dva dana dok se odmorim. Oni su pokazali spremnost da me zadrže i dulje. Obavijestili su me gdje se nalazi ustaški stan, žadramerija, panduri, kako su naoružani, zatim koji su komunisti zatvoreni te da se trenutno nalazi u zatvoru Mato Kudumija.

Nakon dva dana oprostio sam se od njih, dali su mi nešto novaca i ja sam preko Gornjih vrta naumio otići na Peske. Trebao sam proći kroz dvorište Martina Zubića. Ali, na svom je krovu radio njegov brat Matura i kad me opazio, počeo je vikati iz svega grla: »Dotepenec, nigdar ne boš imal kočo ni kućišta — komunist!« Na sreću, iz kuće je istrčala njegova žena Marena i otresla se na muža: »Čkomi, naj kričati, kričiš kak da ti je ižo vužgal!« Tad je Matura nešto zgundžao a ona me odvela do tora, izvukla iz pregače hljeba i slanine i uputila me: »Čuvaj se ustašov ... oni su pri cirkve. Idi za Stari grad. Naj se srditi na Maturo, znaš da je on navek nakostrušen. Zbogom, Tončina, nek ti je sretan put i život!«

Na Peskima sam došao u kuću Josipa Prelca, mog mještana iz Istre. Njega nije bilo kod

Uz tematski dio o 40. godišnjici ustanka crteži Franje Mraza (presnimci Zeljka Zigrića)

kuće, bio je u bolnici, a žena je bila u strahu, jer sam joj rekao da bježim pred ustašama i Nijemcima u namjeri da se dočepam Osijeka. Sjedio sam u sobi i sve do kasno u noć skriven iza zavjese promatrao život na ulici. Kad sam primijetio, kako se nepoznati ljudi vrzmaju oko kuće i dućana Stjepana Markača, upitao sam je tko su ti ljudi, a ona je odgovorila da su policijski agenti i ustaše koji paze na komuniste na Peskima. Po danu obično ne izlaze. Primivši obavještenja, odmah sam odlučio krenuti — domaćici sam rekao za Osijek — i ona me je sutradan pratila Gupčevom ulicom do mosta. Pošao sam Mitru Kolaru. Htio sam navratiti u kuću Ivana Kudumije, ali nisam znao kakva je situacija, pa sam ponovno krenuo na Peske.

U malom dućanu Stjepana Markača našao sam njega i Luku Horvata Cabajka. Rukovali smo se. Štefina mi reče: »Možeš slobodno govoriti.« Zazvonilo je podne, Štefina je zatvorio dućan i preko vrta me odveo u kuću. Veza je bila uspostavljena. Radi sigurnosti smjestio sam se kod Josipa Stanešića. U prvi sumrak krenuo

sam prečkom stazom do Mije Pintara Fajtingera. Tu sam dočekaao kurira, koji me je kroz borovu šumu odveo na Grkinu do Luke Burlica. Bio sam bolestan i jedva sam dočekaao mirovanje i odmor. Drugovi su mi, međutim, pripremili mjesto u bjelovarskoj bolnici, kamo sam doskora otišao na operaciju.

BIJEG IZ BJELOVARSKOJ BOLNICE

Prije odlaska u bjelovarsku bolnicu nalazio sam se na liječenju u Šemovcima kod obitelji Franje Kokora Graba. Uputnicu za bolnicu dobio sam u Šemovcima po partijskoj vezi 10. studenoga 1941. a datum upućivanja glasio je na 13. studenoga 1941. godine. Uputnica je bila izdata od općine Kapele, kao i ranija legitimacija i propusnica. Na pribavljanju legitimacije, i svih drugih dokumenata, radila je Ida Simić s najvećom pažnjom i oprežnošću. Moje je ilegalno ime glasilo Tomo Franjević, po zanimanju trgovački pomoćnik, iz sela Stanići.

Iz Šemovaca za Bjelovar krenuo sam 13. studenoga 1941. god. u ranu zoru na seljačkim kolima koja su bila natovarena jabukama, a služila su za kamuflažu. Sa mnom su krenule: Ba-

ra Kokor, Marica (Kolarević) Bogdan, (kasnije preudata Brnica) i Dragica Cvjetković. Bio je mrak kad smo napuštali selo Šemovce. Putem do Bjelovara učio sam drugarice naše borbene pjesme. Pred Bjelovarom smo stali. Marici se dopala jedna revolucionarna pjesma i htjela je dobro upamtiti melodiju, kao i riječi, i zato sam je ponovno otpjevao. Bila je to revolucionarna pjesma zidara — »Gradimo kuće do neba — u njima gospodski sjaj...«, zatim smo nastavili put, jer smo morali biti točno u ugovoreno vrijeme u Bjelovaru, u stanu druga Matije Prpića. On je od Okružnog komiteta dobio partijski zadatak, da me smjesti u bolnicu. S njim smo se dogovorili kad moram doći da liječnik izvrši pregled te da me prime u bolnicu. Nakon dogovora, Dragica Cvjetković je krenula svome bratu Tomi Vinkoviću, a ja sam s Maricom Brnica i Matom Prpićem krenuo u pravcu bolnice. Nosio sam poderane cipele. Marica Brnica je ostala pred bolnicom, a ja i Prpić uputili smo se dalje. Doveo me u postolarsku radionicu Stjepana Ivekovića i predstavio drugovima. U radionici je bio tog jutra i Grga Jankez.

Prpić se vratio u bolnicu da uredi sve pojedinosti prije mog dolaska. Kod Ivekovića sam dobio nove cipele. Razgovor s drugovima bio je kratak, jer sam se morao vratiti pred bolnicu, gdje me je čekala Marica Brnica. Drugovi su mi na odlasku zaželjeli što prije ozdravljenje.

U ugovoreno vrijeme Prpić je izašao na vrata bolnice i pozvao mene i Maricu da uđemo. Marica je fingirala moju ženu. Uveden sam u knjigu prijema u bjelovarskoj bolnici pod mat. br. 3733/41. s dijagnozom: appendicitis subcuta, nakon što me je pregledala u ambulanti dr. Ljubica Bosner. Liječenje je trajalo od 13. do 28. studenoga 1941. godine. Bio sam smješten na Kirurški odjel u zajedničku sobu s 14 bolesnika.

Po izvršenim procedurama, drug Prpić upoznao me s Nikolajem Bojčenkom, bolničarom kirurškog odjeljenja bolnice. Bio je to drug, koji se brinuo za cijelog mog liječenja u bolnici, kako mi se ne bi dogodilo nešto nepredviđeno. U sobi Kirurškog odjeljenja, u koju me je doveo bolničar Bojčenko, bio je još samo jedan prazan krevet. Ja sam dobio drugi krevet u drugom redu nasuprot ulaznih vratiju. Na prvom krevetu ležao je jedan bolesnik po imenu Pero po narodnosti Srbin. Prezimena mu se ne mogu sjetiti. Na njega su pucali borci Bjelovarskog partizanskog odreda, u čijem se sastavu tada nalazila i grupa boraca Gedeona Bogdanovića Gece. Bio je to ustaški konfident iz obližnjih sela oko Bjelovara, nastanjenih pretežno Srbima. Partizanskom odredu nije pošlo za rukom da ga ubije. Dobio je metak kroz pluća i već se neko vrijeme nalazio na liječenju. Za mene on je bio vrlo nepoželjna ličnost. Drugih kreveta nije bilo slobodnih, pa je tako zapalo mene da ležim upravo do njega. Nikolaj Bojčenko svratio mu je pozornost da me ne uzne-

mirava, jer da mi je potreban apsolutni mir. Tu i tamo smo porazgovarali po koju riječ.

Drugog dana ujutro već sam ležao na operacijskom stolu. U sali za operaciju nalazili su se dr. Ljubica Bosner, dr. Jozo Jagodić i Nikolaj Bojčenko. Za operaciju je već bilo sve spremno i upravo je započela, kad su se najednom otvorila vrata i na njima se pomolio ustaški oficir. Liječnici, koji su bili upravo uzeli operacione noževe i nagnuli se nada mnom, podigli su glave. Nastala je mala stanka. Nitko nije znao razlog dolaska ustaškog pukovnika. Okrenuo sam glavu prema njemu. Bio je to visok čovjek, stajao je na vratima operacione sale, u ustaškoj uniformi, piljio u mene, pa u liječnike. Nikolaj Bojčenko, koji mi je stajao iza glave i držao na njoj gazu da ne bih gledao operaciju, prvi je prišao ustaši upitavši ga: — Što trebate gospodine? Ovaj je odgovorio da se došao interesirati za bolesne i ranjene ustaše u bolnici. Dr. Jozo Jagodić se nije ni pomaknuo s mjesta, već je skrenuo pažnju ustaškom pukovniku, da je za vrijeme operacije zabranjeno dolaziti u operacionu salu, a ako ga nešto interesira, neka dođe kod njega u kancelariju i tu će dobiti potrebna obavještenja. Nikolaj Bojčenko otrpio je ustaškog oficira. Ne znam kako je bilo drugima pri duši, kad su vidjeli ustaškog oficira, ali meni nije bilo najlagodnije. Operacija je sretno završila i ja sam prenijet na svoj ležaj.

Mog susjeda Peru posjećivala je tako reći svakodnevno žena. Nosila mu je hranu i piće od kuće. Dolazile su posjete u bolnicu. U toj sobi nalazio se i otac šefa bjelovarske policije Budrovića. Jednom zgodom poveo se razgovor o partizanima. Netko je upitao Budrovićevog oca, što misli njegov sin o tim šumskim ljudima.

— Znete moj sin nam je rekao, ako netko od šumskih ljudi pokuca na naša vrata i zatraži jesti, neka im damo.

Vidio sam da Peri, kao ni nekim drugima, taj odgovor nije bio ugodan, jer su ga stali napadati — pa onda je i vaš sin za partizane, a služi poglavnika. Razgovor se prekinuo, jer je upravo ušla liječnička vizita da pregleda stanje bolesnika. Meni je već bilo prošlo sedam dana od operacije. Pomalo sam ustajao, ali sam stalno imao smetnje. Pregledavši mi ranu, vizita je zaključila, da mi još ne smiju vaditi konce, jer je rana slabo zarašćivala.

Bio je 27. studenoga 1941., još sam se nalazio u bolnici. U našoj sobi bilo je par praznih kreveta i tog jutra su popunjeni uhapšenim Srbima iz okolice Bjelovara. Moj susjed Pero... odmah se digao s kreveta i išao ih posjetiti. Interesirao se zbog čega su ih ustaše zatvorili. Od njih je doznao da je posljednjih dana mnogo Srba uhapšeno zbog sumnje da surađuju s partizanima. Kad je ponovno legao u krevet rekao mi je: — Da znam sigurno da su ti seljaci surađivali s partizanima dao bih ih sve postrijeljati i okrenuo mi je leđa. Još je nešto progundao, pokrio se plahtom preko glave i pokušao zaspati.

Tog dana bio je jako uznemiren. Često je ustajao. Odlazio je iz sobe i ponovno se vraćao. Poslije ručka, kao i obično, dolazila mu je žena. Obično su razgovarali u sobi na krevetu, ali tog dana je ustao i s njom dugo razgovarao na hodniku.

Bilo je već vrijeme večere kad mu je žena otišla. Poslije večere otišao sam prošetati hodnikom. Pero je izašao iz jedne sobe i pozvao me unutra. Nisam ni slutio zašto me zove. Obratio se nekim bolesnicima upitavši ih: — Poznajete li tog čovjeka? Prisutni su rekli da me nisu nikad vidjeli. Ja sam također rekao da ih ne poznajem. Bili su to bolesnici iz Kapele i »mog« rodnog mjesta Stanića. Objasnio sam im da se mi ne možemo poznavati, jer da sam otišao od kuće u djetinjstvu. Seljaci su klimnuli glavom u znak odobravanja i progundali Peri: — Pa teško je nekog poznati, ako je od djetinjstva odsutan iz svoje kuće. Ne rekavši ništa, Pero je ljutito napustio sobu, a ja sam se pozdravio sa svojim, do tada nepoznatim, seljanima i otišao od njih, uvjerivši ih da sam stvarno rodom iz Stanića.

U bolnici sam odmah potražio Jelenu Komlenac, sada udatu Maričić, koja je također u to vrijeme radila u bolnici kao bolničarka i bila povezana s NOB-om, da mi potraži Nikolaja Bojčenkica. Nije ga mogla nigdje naći. Kretanje ulicama Bjelovara već je bilo zabranjeno bez propusnica. Nije mogla ići po njega kući. Vidio sam da se nalazim u mišolovci. Do odijela bez Nikolaja nisam mogao doći. Jelena je u mom slučaju bila bespomoćna. Zato je nisam ni pokušavao upoznati s cijelim mojim slučajem. Morao sam čekati jutro. A kakvo će ono biti?

Pero... nije izlazio iz sobe. Napravio sam plan: pokušat ću, ako uspijem ipak nešto saznati od Pere što je sve do sada poduzeo protiv mene?

Vratio sam se u sobu i legao na postelju. Pero nije spavao. Buljio je nekuda u strop i bio zamišljen. Započeo sam razgovor s njime. Oko pola noći počeli smo jesti pečenu kokošku, koju mu je žena donijela, a zatim pamalo i piti. Ja sam fingirao da pijem. Razvezao mu se jezik. Nakon vina počeli smo piti rakiju. On nije smio mnogo piti, jer mu je škodilo, ali te večeri, i tokom noći, popio je do zore skoro cijelu litru vina i litru rakije. Između ostalog ispričao mi je sljedeće:

— Prije par dana dobio sam nalog od ustaša da pripazim na tebe, jer da si im jako sumljiv. Sve što doznam trebam im javiti preko svoje žene, kako stvar ne bi bila sumnjiva. Ja radim sa njima, kao i s Nijemcima. Oni su mi obećali, kad ozdravim, da će me prebaciti u Njemačku i da ću biti siguran od partizana...

Pero je pomalo tonuo u san i već je stenjao, da ga sve boli, te preklinjao partizane... Nemirno je spavao, a kad se razdanilo zahrkao je.

Nikolaj Bojčenko je dolazio na službu, u bolnicu, među prvima. Svakog jutra me je posjetio još u krevetu pitajući me za zdravlje. Tog jutra sam ja njega dočekao na nogama, u hod-

niku. Odveo me u podrum kod ložača Prokopa Samokrasova i tu sam ga trebao sačekati dok ne dođe po mene. On će paziti na sve pojedivosti oko mog slučaja.

Nešto prije nego je krenula vizita po odjeljenjima, došao je po mene u ložionu. Do tada nije bilo sumnjivih znakova. Legao sam u krevet, a iza toga odmah je došla vizita. Najprije su stali pred Perinim krevetom. Viziti sam rekao da me je zamolio da ga ne bude, ako slučajno zaspe, jer skoro cijelu noć nije ništa spavao. Pero je spavao i brzo disao kao zahuktala lokomotiva.

Došao je red na mene. Zamolio sam liječniku vizitu da mi skine konce sa rane, jer da je došla po mene žena s kolima. Malo su se konzultirali, a Nikolaj je rekao: — Ako mu nešto bude trebalo ili ako mu se pogorša operacija, on će ponovno ovamo stići. Najbolje bi bilo da ga otpustimo, kad mu je žena već ovdje.

Po odlasku vizite, Nikolaj mi je donio moje odijelo u WC, gdje sam ga čekao. Bolesničko odijelo objesio sam na kvaku prozora i krenuo van bolnice. Put me je vođo u radionicu Stjepana Ivekovića. Njegov pomoćnik prebacio me u kuću dvoje staraca, naših simpatizera. Njihovih imena se više ne sjećam, znam da je to bila kuća u današnjoj Ulici Rade Končara br. 43. Tu sam se trebao odmarati i čekati do daljnjege moje sigurniji smještaj.

U dva sata poslije podne došao je do mene pomoćnik Stjepana Ivekovića s porukom da dođem na sastanak Okružnog komiteta KPH Bjelovar u 17 sati, koji će se održati u postolarskoj radionici. Poslije podne sam se odmarao. Prije odlaska iz kuće, domaćica mi je pripremila vruću bijelu kavu. Popio sam je na brzinu. Hodati sam mogao, ali polagano. Pred ulazak u radionicu pogledao sam na sat. Kasnio sam pet minuta. Uđoh. U radionici su se nalazila dva Ivekovićeve pomoćnika i drug Franjo Stjepanovski — Svabo. Posljednji mi je dao znak glavom i rekao — izađi i čekaj iza ugla radionice. Malo sam pričekao i odmah je došao po mene onaj pomoćnik što me je izvijestio o sastanku. Odveo me u svoju sobu, gdje je bio podstanar, u blizini Ivekovićeve radionice. Mlađić je bio potpuno smiren. Počeo mi je pričati:

— Prije pet minuta na vratima radionice pojavio se drug Grga Jankez ali i dva nepoznata čovjeka. Kvaku ulaznih vratiju uhvatio je Grga ali i još jedan od one dvojice. Međutim Grgi je bilo nešto sumnjivo. Pustio je kvaku i produžio put, a ona dva neznanca ušla su u radionicu. Predstavili su se kao policijski agenti i pitali: — Tko je Stjepan Iveković? Iveković se nalazio za pultom u svojoj radionici. Uhapsili su ga. Vidjevši u kojoj se situaciji nalazi, Franjo Stjepanovski pograbbio je jednu cipelu i počeo je raditi. Agenti su i nas pitali tko smo mi? Odgovorio sam im da mi radimo kod njega. Nisu vršili nikakav pretres. Izgledalo je da im se jako žuri s već uhapšenim Ivekovićem i odmah su ga povelili sa sobom. Stjepanovski je

sada otišao, a ti ćeš ostati kod mene da prenočiš dok ti sutra negdje ne pronađemo sigurnije sklonište.

Drugog dana doznao sam još neke pojedivosti. U noći između 27. i 28. studenoga 1941. godine, bila je izvršena akcija na Novigrad Podravski od Bjelovarskog odreda, u suradnji s Javorovačkim odredom. Policija je u brzom nletu uhapsila neke od sudionika u akciji napada na Novigrad. Bili su to aktivni suradnici s terena. Jedan je pokazao sklonište oboljelog sekretara Okružnog komiteta KPH Bjelovar, Kasima Čehaića Turčina, koji je bio odmah uhvaćen. S njim bio je uhapšen i Nikola Kalanj, kod koga je Turčin ležao u Borovljanima. Kalanj je odao policiji Stjepana Ivekovića i tako je tog dana, kad je Iveković bio uhvaćen, mogao pasti u ruke policiji cijeli Okružni komitet.

Iz mog privremenog skloništa prebacio sam se u stan Pere Kolibaša, zatim sam noćivao kod Antuna Negre i drugarice Eker. Za par dana stigla je nova tehnika u stan Pere Kolibaša u kojoj sam radio sve do mog bijega i odlaska u Moslavački odred na Gariću.

TEHNIKA OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA BJELOVAR

Tehnika OK KPH za Bjelovar bila je smještena kod Pere Kolibaša, člana KPJ, u njegovom stanu, Bjelovar, Senoina ulica br. 19. Stara tehnika je zaplijenjena od ustaša, a nova je prispijela u Bjelovar krajem studenoga 1941. godine. U tehnici su povremeno radili: dr. Pajo Gregorić, Grga Jankez i Pero Kolibaš, a za novog rukovodioca bio sam određen ja.

U tehnici su štampani materijali koje je pisao i pripremao dr. Pajo Gregorić Brzi, među kojima su bili: leci, okružnice i drugi propagandni materijali, koji su potpisivani s OK KPH Bjelovar. Imenovani drugovi bili su vezani uz terenske zadatke, a kad su dolazili u sjedište tehnike i sami su radili do kasno u noć. Pajo nam je znao pričati pojedinosti iz Oktobarske revolucije, pa je znao isticati da su i tamošnji revolucionari znali raditi po čitave noći: — Ali ja sam naučio još iz djetinjstva, pa kasnije i na studijama da ranije liježem, a isto tako da ranije i ustajem.

Pajo je ustajao redovito oko pet sati izjutra. Naložio je u kuhinji vatru, sam spremio doručak i neumorno radio cijeli dan. Pisao je izvještaje i pripremao materijale za štampu. Mi ostali radili smo tokom čitave noći. U popodnevним satima kucao sam matrice i u njih ucrtavao slike i likove partizanskih akcija i boraca već objavljenih u partizanskoj štampi. U izvlačenju matrica pomagala je i Perina majka.

Tehnika je bila dobro zakamuflirana u radnoj sobi biljara (Pero se bavio iznajmljivanjem biljara i vršio popravke), a poslije obavljenog rada smješšana je u desni ugao sobe ispod parketa. Rupu smo iskopali Pero i ja, dok je njegova majka stražarila i pazila na nepoćudnog susjeda koji se bio opredijelio za ustaški pokret. Zemlju od iskopane rupe ispod parketa Pero je iznio u vreći u svom automobilu izvan Bjelovara.

Neprijatelj nije nikada otkrio tehniku, makar je vršio premetačine u stanu.

Nova tehnika radila je punim kapacitetom. Pero Kolibaš je svojim automobilom dovažao: matrice, boju, papir i drugo što je bilo potrebno. Materijal iz tehnike odnosili su Grga Jankez i Pero Kolibaš, k Tomi Vinkoviću, tadašnjem organizacionom sekretaru OK KPH za Bjelovar. Materijal je u tehnici raspoređivan prema partijskim ćelijama i veličini sela u kojima se trebao raspačavati, a naročito onima koja su gravitirala području Kotarskog komiteta KPH Bjelovar. Materijal je slat u kotarske komitete na pojedine punktove, a partijska ćelija Šemovci imala je zadatak da materijal prenese iz Bjelovara u kotarske komitete KPH — Đurđevac i Koprivnicu. Kotarski komitet KPH Križevci, sam je preuzimao materijale ili su materijali putem kurira iz Bjelovara slani na određeni punkt. Veza s Cazmom i Moslavinom održavana je putem kurira i materijali su slani preko odvažnih i provjerenih drugova i drugarica. Ne-

koliko dana poslije akcije Grge Jankeza, početkom 1942. godine, na virovske žandare u Šemovcima, OK KPH za Bjelovar, upućuje Maricu (Kolarević) Bogdan, kasnije preudatu za Brnicu, s partijskim materijalima u Cazmu. Na putu bila je uhvaćena s materijalima. Nije odatla partijsku vezu, već je teretila jednog ustašu da joj je on predao paket u kojemu su se nalazili partijski materijali. Tehnika OK KPH za Bjelovar nije otkrivena, premda se temeljito sumnjalo na Peru Kolibaša, da u to vrijeme održava veze s partizanima.

U toj tehnici je za vrijeme njezinog djelovanja, od kraja studenoga 1941. do 14. siječnja 1942. godine, tiskan slijedeći materijal:

1. »Okružnica — broj 3.« od 30. IX 1941, CK KPH, u 500 primjeraka;

2. »Pokolj u Gudovcu« — letak upućen pretežno srpskom stanovništvu — poziv u borbu — da se ne ponovi drugi Gudovac, 2500 primjeraka; (Letak napisao u ime OK KPH Bjelovar, Ante Dobrila);

3. »Dvanaest uslova za boljševizaciju Partije« — pripremio dr. Pavle Gregorić, štampano u 500 primjeraka;

4. »Vjesnik« — Narodne Fronte Hrvatske, u nekoliko navrata preštampano po 150 primjeraka;

5. Članke iz »Borbe« o Uzičkoj Republici, u vidu uputstava za rad na terenu, pripremio za štampu dr. Pavle Gregorić. U više navrata, ukupna tiraža iznosila je približno 3000 primjeraka; (Materijali su ođaslati također na područje Moslavine i Slavonije);

6. »Uputstva za organizaciju i vođenje partizanskog ratovanja« (radili zajedno dr. Pavle Gregorić i Grga Jankez), štampano u 50 primjeraka;

7. Preštampan je list »Gerilac«, od 150 do 250 primjeraka;

8. »Proglas CK KPH pristašama HSS-a« — preštampan u 5000 primjeraka;

9. Preštampan »Bilten Vrhovnog Štaba«, od 50 do 100 primjeraka;

10. Ostali partijski proglasi i leci, kojima CK KPH poziva narod na ustanak 1941. godine, štampani su u 5000 primjeraka;

11. Štampan je letak o značaju Velike Oktobarske Revolucije — »Lenjin u Oktobru 1917. godine«, kojeg je priredio dr. Pavle Gregorić, od 2000 do 3000 primjeraka;

12. »Partijske direktive, kao i pojava iskrivljavanja linije u NOB-i — Tito«, u 500 primjeraka (Materijali su ođaslati također na područje Moslavine i Slavonije);

13. »Kratki kurs historije SKP (b)« — neke glave, kao i materijali o izučavanju teorije Par-

tije bili su štampani u manjim količinama od 50 — 100 primjeraka i

14. »Okružnica — br. 4« — od 6. prosinca 1941, CK KPH, preštampana u 1500 primjeraka.

Pero Kolibaš, pored brige za zbrinjavanje tehnike OK KPH za Bjelovar, štamparskim materijalom, imao je i kurirsku dužnost. Odlazio je u Zagreb po zadacima Partije, kao i na virovitički teren. U Zagrebu je jednom pao u oči konfidentu — Cincipinki.

Poslije akcije napada na žandare u Šemovcima, prilikom pokušaja hapšenja Grge Jankeza i Franje Kokora Graba, kad su se vraćali s partijskog zadatka iz Virja, neprijatelj je poduzeo sve oštrije mjere u pogledu njemu sumnjivih osoba. Na više strana došlo je do hapšenja. Rad na terenu bio je u to vrijeme skoro nemoguć. U toj situaciji pomišljalo se, da se baza OK KPH Bjelovar s tehnikom, ponovno prebaci na teren izvan Bjelovara, u selo Tomaš, kao i da ovdje prezimi Bjelovarski partizanski odred. Do toga nije došlo, jer se novi sekretar Okružnog komiteta, Tomo Vinković, ustrijelio prilikom hapšenja u Vojnoj domobranskoj radionici u Bjelovaru, 14. siječnja 1942. godine. Budući da se obruč stezao i oko bjelovarskih aktivista — uslijedila su njihova hapšenja — te je (14. siječnja 1942. god.) Grga Jankez, organizirao moj prebačaj u Moslavački partizanski odred na Garić, kako ne bih zajedno s tehnikom pao u ruke neprijatelju.